

קומתה: טז צהר | תעשה לתבה ואל-אמה תכלנה

אה"ח 1234567

רש"י

רומה: טז נהור תעביד לתבותא ולאתא

כדי שלא יריח אותו לדיק ריח רע של זפת (סוטה יב. ג"ר שס), אבל כן מפני חזק המים ופסקה מצית ומחוק: (טז) צהר. יש אומרים

אוצר מפרשי התורה

לחיות זרע, והם ראויים יותר לכך להיותם נקיים יותר מהשחתת הדרך, וכן כדי למעט טורח הצדיק בהכנסת מזונותיהם, שהם מסתפקים במזונות מועטים, והם ראויים להחיות זמן רב יותר להרבות תולדות. ועוד, יתכן שכשהכתוב שאמר "תחתיים שניים ושלישים תעשה" נקט בדרך קצרה, ויתכן שהיו בתיבה גם רביעים וחמישיים²⁰⁵, או שעשה קנים זה למעלה מזה כמין יציע, בתוך התחתיים, שניים ושלישים.

(טז) צהר תעשה לתבה פירש רש"י²⁰⁶: יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה להם²⁰⁷. והרחיבו המפרשים בביאור שתי הדעות:

לדעה ש'צוהר' משמעו חלון, ביארו, שהוא מקום שיכנס ממנו האור, מלשון 'צהרים'²⁰⁸. כמו שבלשון המשנה²⁰⁹ נקרא החלון 'מאור'²¹⁰. וזהו החלון הנזכר להלן²¹¹: "ויפתח נח את חלון התיבה"²¹². וחלון זה נאטם בחומר שקוף, לכן נקרא 'צוהר' שכן אינו עשוי להכניס ולהוציא דרכו, רק להאיר²¹³, ולפיכך אף לא התייחד מקום לצוהר, לפי שהיה סתום ויכול היה לעשותו באיזה מקום שירצה, בשונה מהפתח, שאודותיו נאמר: "ופתח התיבה בצידה תשים"²¹⁴. אמנם הראב"ע פירש, שאף הצוהר, מקום התייחד לו בגג התיבה, שלגביו נאמר "ואל אמה תכלנה מלמעלה", והיה אורכו אמה ורוחבו שישית האמה²¹⁵. יש מי שכתב, שלפירוש ש'צוהר' הכוונה חלון,

תאמר שהיו מאתים או הרבה יותר, עדיין שיעור התיבה היה מספיק לכולם. ²⁰⁵. דעה זו נזכרה גם בראב"ע, ראה להלן ציון ²⁶⁶. ²⁰⁶. ע"פ ב"ר לא, יא. ²⁰⁷. וראה סנהדרין קח, ב: אמר לו הקב"ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים. אונקלוס תרגם: 'ניהור תעביד', ופירש במדרש החפץ: זה אור שיכנס לתיבה מלשון צהרים. אבל באור התרגום פירש שהיא מרגלית, שלא תרגם 'כות' (כמו להלן ח, ו). ביב"ע: אזל לפישון וסב מתם יהורא, ופירש באהבת יהונתן שהיא מרגלית, שהרי לעיל ב, יד נאמר לגבי נהר פישון: שם הבדולח ואבן השוהם. בתרגום ירושלמי השלם נכתב: בית נהור. ²⁰⁸. ראב"ע, רד"ק, אולם בשיטה אחרת לראב"ע הזכיר גם מלשון 'צוהר' שהוא אור הנר. ²⁰⁹. אהלות יג, א. ²¹⁰. ספר השרשים לר"י אבן ג'נאח שרש צהר. ראה שם שהצהרים נקרא כן בעבור חזק האור שיש באותן שעות. ²¹¹. ח, ²¹². ב"ר לג, ה. שיטה אחרת לראב"ע, רד"ק, ר"ן, חזקוני, וראה רש"י שם. ²¹³. רלב"ג, ר"ן. בגור אריה כתב שנקרא 'צוהר' ולא 'חלון' כדי להורות שיעשהו במקום וגורל המתאימים למטרת אורה, ולא בצורה כזו שעשויה לכניסת ויציאת אור או דבר אחר. ובביאורים לפירוש רש"י על התורה ביאר כי ביסודו היה ציווי עשיית הצוהר עבור אור, ולכן כאמור נקרא 'צוהר', אולם לאחר שכבר נעשה, הוא שימש גם עבור שילוח העורב, לכן נקרא שם 'חלון'. ²¹⁴. רלב"ג, ר"ן. הרא"ם כתב שלא הוצרך לפרש מקומו, מפני שהיה למעלה כמשפט כל חלונות הספינות, זאת לעומת הפתח שמקומו היה הפוך מדרך כל הספינות שפתחו למעלה, ואילו בתיבה היה הפתח מהצד. ²¹⁵. בשיטה אחרת לראב"ע הביא גם את הפירוש

רבים מאוד, ויש מהן גדולות מאד כגון פילים וראמים, וכן העופות והרמשים אין מספר¹⁹⁹, ולהכניס מכולם וגם מזון להם לשנה תמימה²⁰⁰, לא תספיק התיבה הזאת וגם לא עשר כמותה, אלא הוא נס, שהחזיק מועט את המרובה. והוסיף, שלפי זה אכן היתה התיבה יכולה להיות קטנה אף יותר²⁰¹, אולם ראה השם יתברך לעשותה גדולה, כדי שמתוך גדולה יראו אותה בני דורו של נח, ויתמהו בה ויספרו עליה, ועל ידי זה ידברו בענין המבול ואולי יעשו תשובה. עוד תירץ, שהטעם שנעשתה התיבה גדולה היה כדי למעט בנס, כי כן הדרך בכל הניסים שבתורה או בנביאים, לעשות מה שביד האדם לעשות, ולהניח השאר שיהיה בידי שמים. אך יש שכתבו, שיתכן ש'אמה' האמורה כאן גדולה מזו הרגילה, אלא על פי אמתו של נח שקומתו היתה גבוהה, ולפיכך היתה התיבה גדולה ומספיקה לכולם²⁰².

עוד כתב הר"ן לבאר שלא היה בזה נס²⁰³, שכן אין מספר בעלי החיים המחולקים בעצמותם רב כל כך. ומה שציון הרמב"ן לכך שיש מינים רבים, הם הבדלים מקריים הנוצרים בהשפעת המקומות והזמנים, אך אינם חלוקים בעצם. ושיעור התיבה הספיק דיו כדי להכניס בו את כל מיני בעלי החיים המחולקים זה מזה בעצם, שאין אחד מהם יכול להוליד מחברו²⁰⁴. ועוד, אותם שבאו אל נח שנים בבחינתה²⁰⁵ היו צעירים וקטני גוף, כי די באלו

אוצר החכמה

¹⁹⁹. כמבואר בחולין סג, ב: מאה ועשרים מיני עופות טמאים יש במזרח וכולם מין איה הם, ולעופות טהורים אין מספר. ²⁰⁰. ראה קול אליהו המובא להלן הערה ⁴¹², לענין כמות המזון, והאם היה נס בכך שנכנס כל המזון בתיבה. ²⁰¹. ורבינו בחיי הוסיף: והקב"ה יכול להצילם מבלי תיבה ושילכו על פני המים או יכול להפריח באור, כי כל יוכל ולא יבצר ממנו מאומה. ²⁰². ראב"ע להלן פסוק טז, ר"ן. אמנם הרמב"ן דחה זאת בטענה שאם כן, גם הברזאים היו גדולים יותר ואם כן שוב לא יתכן שהיה מקום בתיבה עבור כולם, ועוד, שהאמות האמורות אמות התורה הן. וכ"כ הרלב"ג: באמות הנהוגות שהיא בת ו' טפחים [וכתב כן, אף שדעתו כדעת הר"ן שלא היה בזה מעשה נס]. על טענת הרמב"ן השיב הר"ן על פי ב"ר לא, י, בדרשת הפסוק "וזה אשר תעשה אותה": אמר רבי יודן, זה וזה עתיד אחד למוד באמתך. וביאר הר"ן שהכוונה לאמת יחזקאל שהיא שווה לאמתו של נח, ומזה מוכח שאכן מידת אמתו של נח שונה היתה ממידת האמה הרגילה. ואברבנאל הביא בשם אחד מחכמי האומות, שהאמה הנזכרת בתורה היא האמה ההנדסית, וקראה אמה גדולה - 'פירטיקא', והיא שש אמות הנהוגות, וכתב שהמפרשים לא זכרו זה. ²⁰³. והביא ראייה ממה שאמרו בב"ר לא, יג: ר' יהודה אמר ר' לא נכנס עמו אבל גוריו נכנסו, רבי נחמיה אמר לא הוא ולא גוריו אלא קשרו נח בתיבה. הרי שלא אמרו שנכנס בדרך נס. עוד הוכיח זאת מזה שלא מנו זאת בתוך מנין שאר המקומות בהם החזיק המועט את המרובה (ראה ב"ר ה, ז, ויקר"ר י, ט, ועוד). ראה עוד בזבחים קיג, ב, שהגמרא אף תלתא ענין זה בנידון, האם היה מבול בארץ ישראל. ²⁰⁴. ראה דבריו שם שחישוב שהיו כמאה מינים. והסיף שאפילו

מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצֶדֶה תֵּשִׁים תַּחְתִּים שְׁנַיִם וְשְׁלֹשִׁים תַּעֲשֶׂה: יוֹ וְאִנִּי הִנְנִי מֵבִיא אֶת-הַמָּבּוּל

רש"י

ועומד על אמה, כדי שיוזבו המים למטה מכאן ומכאן: בצדה תשים. שלא יפלו הגשמים זה: תחתיים שניים ושלישים. שלש עליות זו על גב זו, עליונים לאדם, אמצעיים למדור [צנהמה מיה

אוצר מפרשי התורה

שרוחבה שישית מאורכה²³¹, ואחרים כתבו שהוא רוחב אמה על פני כל אורכה של התיבה²³².

תַּחְתִּים **שְׁנַיִם וְשְׁלֹשִׁים** **תַּעֲשֶׂה** **פִּירֵשׁ רש"י:** כסויה משופע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיוזבו המים למטה. לביאורו, רק המכסה, ולא התיבה עצמה, היה משופע²³³. אולם יש שפירשו, שהתיבה עצמה היתה משופעת ועולה עד לרוחב אמה²³⁴, והיתה כדמות משולש שראשו ומקצועותיו חדים, כדי שלא תתהפך²³⁵. שאילו היה הרוחב שלה מלמעלה כרוחבה מלמטה, לא היתה התיבה יכולה לעמוד במים והיתה מתהפכת לכאן ולכאן²³⁶.

יש שהקשו, אם היה רוחב הגג אמה מלמעלה, מה הועיל השיפוע, הרי עדיין עשויים היו מי הגשמים להתעכב באותו רוחב²³⁷, לפיכך פירשו שהאמור כאן "ואל אמה תכלנה מלמעלה" מוסב על הצוהר²³⁸. לדעה ש'צוהר' הוא חלון יהיה הפירוש שהצטוו נח לכלות החלון מלמעלה אמה סמוך לגג, כדי שלא יזיקו לו הגשמים שהכסוי מסך עליו²³⁹, או כדי שיעמוד בגובה הרבה כדי שיאיר לכל ביותר²⁴⁰, ויתכן גם שבא לומר שיוסיף אמה בגובה, לצורך הצוהר, מעבר לשלושים האמות של גובה התיבה²⁴¹. ולדעה ש'צוהר' הוא אבן טובה יהיה הפירוש שהצטוו לתלותה אמה סמוך לראש התיבה²⁴². ולפי דעה זו ש"אל אמה תכלנה מלמעלה"

מתאימה יותר המילה 'תעשה' ²¹⁶. ויש שכתבו, שיתכן שעשה נח יותר מחלון אחד רק נכתב בלשון יחיד בדרך כלל, כדרך שנאמר²¹⁷ "ויהי לי שור וחמור"²¹⁸.

לדעה ש'צוהר' משמעו אבן טובה, ביאורו, שהכוונה לאבן ברקת²¹⁹, ונקראת 'צוהר' כמו 'זוהר'²²⁰. לפירוש זה, 'תעשה' הכוונה תכין²²¹, ואיננו מפרש 'חלון' שאם כן מדוע לא נכתב כך בפירוש כמו שכתב להלן²²², ומדוע לא נתפרש מקומו כמו שהתפרש לגבי הפתח²²³, ואם יעשה חלון לאורה הרי יכנסו בו המים²²⁴. ועוד, הרי בזמן המבול לא שימשו המזלות²²⁵, אם כן מניין יהיה אור בחלון²²⁶. והחזקוני נקט ששניהם היו, גם חלון וגם אבן טובה, ובעוד שהחלון היה סתום נתן שם אבן טובה כדי להאיר להם²²⁷.

הטעם שהצטוו נח להכין אבן טובה ולא נרות, כתב הגור אריה, מפני שבנין התיבה היה דומה לגמרי לכלל העולם. לכן היה קבועות בה אבנים דומות לשמש, לירח ולכוכבי השמים. אך יש מהראשונים שפירשו על דרך פשט ש'צוהר' פירושו: שמן לנרות, מלשון 'צוהר'²²⁸, והחלון לדעתם מיועד היה כדי שתכנס דרכו האורה לאחר כלות הגשם וחסרון המים²²⁹.

וְאֵל אִמָּה בְּשִׁיעוּרָה שֶׁל אִמָּה זֶה נַחֲלָקוּ הַמִּפְרָשִׁים. יש שפירשו, אמה על אמה באורך וברוחב²³⁰. יש שפירשו, שאורכה אמה ורוחבה שישית האמה, כמידת התיבה

שה'צוהר' הוא 'חלון', וכתב עוד: ויש אומרים כי הצוהר הוא פתח התיבה, ואינו נכון בעיני. ²¹⁶. רד"ק. ²¹⁷. להלן לב, ו. ²¹⁸. שיטה אחרת לראב"ע להלן ח, ו. וכ"כ הכתב והקבלה דברים כא, יג בשם בעלי הפשט. ²¹⁹. רבינו בחיי שמות כח, טו. ²²⁰. עמר נקא וציין שאותיות זסשר"צ מתחלפות. ראה רמבין שמות יב, ו. ש'צוהרים' ו'צוהר' שניהם מלשון זוהר. וראה רש"י הירש. ²²¹. רא"ם. ²²². ח, ו. רא"ם, גור אריה. ²²³. רא"ם. ²²⁴. צרור המור. ²²⁵. ראה להלן ח, כב. ²²⁶. מהרש"א ח"א סנהדרין קח, ב, וכתב שמדברי הירושלמי פסחים א, א יש קצת ראייה לפירוש זה, שזו לשון הירושלמי: "...רבי אחיאי בר זעירא, נח בכניסתו לתיבה הכניס עמו אבנים טובות ומרגליות, בשעה שהיה כיהות היה יודע שהוא יום ובשעה שהיו מבהיקות היה יודע שהוא לילה. למה, יש חיה אוכלת ביום ויש חיה אוכלת בלילה. והא כתיב "צוהר תעשה לתיבה" כמאן דאמר לא שימשו המזלות בשנת המבול". ובפני משה שם ביאר שהירושלמי פירש 'צוהר' אבנים טובות ולא פירש 'חלון', וזה כדעה האומרת שבזמן המבול לא שימשו המזלות. אך בשיירי קרבן נקט בדעת הירושלמי ש'צוהר' הכוונה לחלון, ומה שנאמר שלא שימשו המזלות, הכוונה שלא שימשו כסדרן, אלא כולם שימשו כאחת, והיה אור החמה והלבנה והכוכבים בין ביום בין בלילה, ונצרך לאבנים טובות כדי להבחין בין יום ולילה. ²²⁷. ראה אונים לתורה שפירש ששניהם נצרכו,

שהחלון מכניס אורה רק לקומה העליונה, לכן עבור יתר המדורים הוצרך לאור האבן הטובה. ²²⁸. חזקוני, רד"ק. ראה ביאורים לפירוש רש"י על התורה שביאר, שהטעם שרש"י נמנע מלפרש כך, לפי שהצטוותו של נח על עשיית התיבה נאמרה רק כלפי אותם פרטים שאינם מובנים מעצמם, אמנם לגבי הפרטים המוכרחים לא היה צורך לצוותו, ממילא, לגבי שמן ונרות שהם דברים מובנים מאליהם, לזה לא הוצרך ציוו, אך הציוו על עשיית הצוהר היה מיוחד עבור שתהיה תוספת אורה בתיבה. ²²⁹. רד"ק. ²³⁰. שם. ²³¹. ראב"ע, רלב"ג, אברבנאל, רא"ם. וביאר הגור אריה, שאורך גג התיבה אמה היה בכדי שידיה רוחב הגג טפח, שכן כאשר אין בגג רוחב טפח אין זה נקרא 'אוהל', והתיבה בודאי היתה 'אוהל' עבור הדירים בה. ²³². ספר הזכרון. ²³³. ר"י קניול, ר"ש אלמושנינו. וכן ביאר הרלב"ג. ²³⁴. רד"ק. ²³⁵. ראב"ע. ²³⁶. יד רמ"ה סנהדרין קח, ב. ²³⁷. דעת זקנים, ריב"א, פענח רזא. ²³⁸. דעת זקנים, הדר זקנים. ²³⁹. חזקוני, העמק דבר, וכתב החזקוני ש'צוהר' ו'חלון' משמשים הן בלשון זכר והן בלשון נקבה. ²⁴⁰. פענח רזא. וראה מלבי"ם שפירש, שאמה היא משקוף כמו 'וינועו אמות הסיפים' (ישעיה ו, ד) שהכוונה שם למשקופים שספי הבית עומדים עליהם [ראה פירוש המלבי"ם שם], ופירוש "ואל אמה תכלנה", שיהיה לחלון משקוף שיכסה עליו שלא יכנסו בו הגשמים. ²⁴¹. פענח רזא. ²⁴². ריב"א.